

AZ ÖNMAGÁVAL SZEMBEN IS INTOLERÁNS HATALOM

Mészáros Milán

1. Bevezetés: A hatalmi intolerancia meghatározása

Washingtoni útja során Schmitt Pál köztársasági elnök interjút adott a *Foreign Policy* magazinnak. Az interjú során a magyar köztársasági elnök –a magyarországi szélsőséges mozgalmakat illetően– többek között ezt mondta: *"Zéró tolerancia azok felé, akik intoleránsak bárkivel szemben."* Bár a Jobbikot illetően faggatták, ennek ellenére nem tudom, valójában kikre gondolhatott az elnök. Mivel kijelentése első hallásra szimpatikusan is csenghet, ezért rá kell mutatni a paradox –ráadásul államellenes és így közveszélyes, valamint zűrzavart keltő– jelentésére. Ráadásul, a fenti kijelentések hallatán utóbbi tartalom tudattalanul kitölti az emberek tudatát, vagy kimondatlanul járja át az emberek gondolatát és érzéseit.

Mielőtt azonban visszahajlítanánk e –logikai értelemben műveletlen– elmeszüleményt önmagára, meg kell említenünk, hogy sajnos a mindenkori politikusi garnitúra kinyilatkoztatásaira is nagyon jellemző az efféle zűrzavar és önellentmondásosság. Ennek tükrében pedig a baj sokkal nagyobb annál, mint amit a köztársasági elnök megnyilvánulásai jelentenek az ország számára. Így ez még indokoltabbá teszi a fenti kijelentéssel történő foglalatосkodást.

2. A Russell-féle paradoxon

Előljáróban röviden ismerkedjünk meg a Russell-féle paradoxonnal (vagy antinómiával). Ez a halmazelmélet egyik legismertebb, s történetileg legfontosabb antinómiája, amelyet Bertrand Russell fedezett fel 1902-ben. Voltaképpen ez a paradoxon tudatosította a matematika alapjaival foglalkozó kutatókban azt, hogy valami nincs rendben a "naív" halmazelméletben, így annak megoldása nagy lökést adott a matematikai logika eszközeinek a matematikára történő alkalmazásában. Az antinómiát úgy nyerjük, hogy megvizsgáljuk a következő fogalmat; vagyis mindazon halmazok halmazát (S-t), amelyek nem tartalmazzák saját magukat elemként. (Más szavakkal, nem elemei saját maguknak). Bármennyire is furcsának tűnjék ez a fogalomalkotás, általában jogosultnak látszik feltenni a kérdést: tartalmazza-e egy halmaz önmagát (elemként) vagy sem, mivel például az összes halmaz halmaza saját magát is tartalmazza elemként.

Maga az antinómia a következő közismert és könnyen érthető példával is szemléltethető. Tétélezzük fel, hogy van egy olyan falusi borbély, aki a falu mindazon és csak azon lakóit borotválja, akik nem borotválkoznak maguk. Tegyük fel már most a kérdést: Borotválja-e önmagát a borbély? (Tartalmazza-e önmagát S?) Ha feltételezzük, hogy a borbély önmagát is borotválja, akkor a falu azon lakosai közé tartozik, akik saját magukat borotválják, márpedig a borbély ezeket nem borotválja, azaz nem borotválhatja saját magát sem. Ha viszont azt tesszük fel, hogy nem borotválja saját magát, akkor a falu azon lakói közé tartozik, akik nem borotválkoznak maguk, ezeket pedig mind a borbély borotválja, azaz mégis borotválja önmagát. Tehát a borbély akkor és csak akkor borotválja önmagát, ha saját magát nem borotválja.

Ez természetesen csak azt bizonyítja, hogy azok a (kiinduló) feltételek, amelyeket a borbélynak ki kellene elégítenie, önellentmondásosak, tehát ilyen borbély nem lehetséges. Teljesen hasonló eredményhez jutunk a fenti S halmazra vonatkozóan, ha azt a kérdést tesszük fel, hogy tartalmazza-e S önmagát? Ez esetben azt nyerjük, hogy S akkor és csak akkor tartalmazza önmagát, ha önmagát nem tartalmazza. Ez a Russell-féle paradoxon (antinómia). Az, hogy a hiba itt nem valami speciálisan matematikai-halmazelméleti kérdésben van elrejtve, hanem teljesen általános logikai természetű, bizonyítja, hogy a paradoxont tisztán a köznyelvi logika fogalmaival és eszközeivel is sikerült megfogalmazni.

3. Az ön és közveszélyes hatalom

Akkor most térjünk vissza a “Schmitt-féle antinómiára”. Nyilvánvaló, hogy itt is a falusi borbély esetéről van szó. Ugyanis, –helytelenül megfogalmazott kiinduló– állítása szerint a hatalom intoleráns (zéró toleráns) mindazokkal szemben, akik intoleránsak másokkal szemben. Felvetődhet most a kérdés: **A hatalom intoleráns-e önmagával szemben?** (Ugyanis, a hatalom intoleráns az intoleránsakkal szemben.) *Ha erre azt a választ adjuk, hogy igen, a hatalom intoleráns önmagával szemben (is), akkor azért jutunk ellentmondásra, mert ilyen hatalom – definíció szerint– nem létezik. (Ha létezne, akkor államellenes cselekedetével lebontaná, vagy szétverné az államot, azaz megszüntetné saját magát.) Ha pedig azt a választ adjuk a kérdésre, hogy nem intoleráns önmagával szemben, akkor azért jutunk ellentmondásra és így lehetetlen helyzetbe, mert ekkor a Schmitt-féle definíció értelmében a hatalom nem alkalmazná a zéró toleranciát az intoleránsakkal –köztük a hatalommal– szemben. Tehát, a hatalom akkor és csak akkor toleráns önmagával szemben, ha zéró toleranciát tanúsít az intoleráns hatalommal szemben.*

A köztársasági elnök és politikai garnitúra védelmében persze mondhatná valaki, hogy miért kell ilyen nagy feneket keríteni ennek a Schmitt-féle kijelentésnek, hiszen ő nyilvánvalóan csak azt akarta mondani, hogy Magyarországon a hatalom üldözi a szélsőségeket, és kész. (Bár itt kissé el lehetne időzni azon, hogy a parlamentbe közel 20%-al bejutott párt kapcsán hogyan eshet abba a hibába valaki, hogy szélsőségekről beszéljen.) Nem vonjuk kétségbe, hogy a köztársasági elnök ezt szerette volna mondani. Ha viszont ezt szerette volna mondani, akkor ezt kellett volna mondania, tudálékoskodó absztrakt megfogalmazás helyett. Más szavakkal, ne legyen valaki politikus –és pláne ne üljön a legfőbb közméltóság székébe– ha nem tudja magát egyértelműen és helyesen kifejezni. Természetesen, ez vonatkozik a többi közméltóságra, valamint a politikai garnitúra egészére is.

2011. december 4.